

Delovo pravo in socialna varnost (izpitna vprasanja in odgovori)

1. NOTRANJI VIRI DELOVNEGA PRAVA?

Viri so eno najpomembnejših poglavij. Delimo jih na:

ZUNANJE (mednarodne): univerzalne: veljajo po vsem svetu (pakt o ekonomskih in kulturnih pravicah – OZN). Konvencije mednarodne organizacije dele so najbolj pomembne in obravnavajo vsa področja); večstranski: npr. evropske socialne listine; dvostranske: sporazum o zaposlovanju z Nemčijo.

NOTRANJI VIRI delovnega prava so: heteronomni - ustava, zakoni in podzakonski predpisi. To so viri, ki so podloženi tujim predpisom. Te sprejema parlament – državni zbor in vlada, sem spadajo: zakon o temeljnih pravicah iz delovnega razmerja. Avtonomni viri – te si subjekti sami postavijo. Danes so najpomembnejši kolektivne pogodbe. Ločimo splošno kolektivno pogodbo za gospodarske, kolektivno pogodbo za negospodarske dejavnosti, kolektivno pogodbo za posamezne panoge, kolektivno pogodbo za posamezne poklice (zdravniki), kolektivno pogodbo za posamezne organizacije (podjetniške). (nižje, kolektivne pogodbe lahko predpisujejo večje pravice od višjih – včasih je tudi obratno).

2. POJEM IN ZNAČILNOSTI DELOVNEGA RAZMERJA?

Je predmet delovnega prava. Delovno razmerje je dvostransko razmerje med delodajalcem, ki za plačilo zaposluje in delavcem, ki pod določenimi pogoji to delo nudi. Nastane s sklenitvijo pogodbe o zaposlitvi med obema udeležencema. Je pravno razmerje, saj so oblika, vsebina, udeleženci, pravice pravno urejeni. Delovno razmerje ima v DP značilnosti: 1. prostovoljnost: se sklene prostovoljno, prisilno delo je prepovedano s konvencijo. 2. Odplačnost: gre za delo za plačilo, kar v gospodinjstvu ni. 3. Podrejenost: delavca delodajalcu pri opravljanju dela, ko mu la-ta naloži delokrog del. Delavec mora upoštevati pravila v zvezi z delom, sicer krši delovne obveznosti (pri avtorskem delu te obveznosti ni). Delovno razmerje se opravlja v določenem času, ko mora delavec določeno število ur za delodajalca (delo po času, delo za izvršitev določenega dela).

3. POGOJI ZA SKLENITEV DELOVNEGA RAZMERJA?

Pogoji za sklenitev delovnega razmerja so SPLOŠNI IN POSEBNI. SPLOŠNI pogoji za sklenitev delovnega razmerja – izpolnjevati jih mora vsakdo, ki želi skleniti delovno razmerje: - starost 15. let, -splošna zdravstvena sposobnost (opraviti zdravstveni pregled). Tu ureja posebnost za invalide, da so splošno zdravstveno sposobni za delo, za katerega so se izobrazili (kljub invalidnosti). Če oseba ne izpolnjuje teh dveh pogojev, delovno razmerje ne more nastati. POSEBNI – so odvisni od zahtev delovnega mesta, za katerega sklene delovno razmerje: - strokovna izobrazba, -delovne izkušnje v št. let,- znanje jezikov; za delavcev v državni upravi je pogoj znanje slovenskega jezika, na jezikovno mešanem področju pa še Italijanskega oz. Madžarskega jezika, - posebne psihofizične sposobnosti (za pilote, železničarje),- starost; za delavce v državni upravi se zahteva polnoletnost, - za delavce v mednarodnem cestnem prometu 21, - delavci, ki se prvič zaposlijo za carinika do 30 let, - sodniki; najmanj 30 let; sodniki ustavnega sodišča najmanj 40 let, - državljanstvo – spol; za ženske so prepovedana fizična dela pod zemljo; - vozniški izpit (kjer je terensko delo); - računalniška pismenost (znanje računalništva), numerična pismenost (knjigovodstvo). Nezakonita pogoja sta – narodnost (po mednarodni konvenciji je diskriminacija prepovedana; lahko tujec zna slovensko, pridobi državljanstvo, čeprav ni Slovenec) in odslužitev vojaškega roka (čeprav se takih izogibajo).

4. POSTOPEK ZA SKLENITEV DELOVNEGA RAZMERJA?

Najprej se sprejme sklep o potrebi po sklenitvi delovnega razmerja. Sledi objava ali razpis in prijava Zavodu za zaposlovanje. Objava je lahko v prostorih Zavoda za zaposlovanje, razpis pa v sredstvih javnega obveščanja . Morata biti javna, da se zagotovi pravica enake dostopnosti do delovnega mesta. V razpisu se mora navesti: delovno mesto, ki se razpisuje, pogoje, ki so potrebni, kam in v kolikšnem času naj se kandidati prijavijo in kdaj bodo obveščeni o rezultatih. Sledi zbiranje prijav, nato preverjanje kandidatov. Kandidate se lahko preveri z raznimi nalogami ali testi ali pa lahko to stori tudi druga pooblaščen organizacija. Sledi izbira in temu obvestilo o sklepu o izbiri. Obvesti se tako izbirnega kot odklonjenega kandidata. Odklonjeni kandidati imajo možnosti ugovora ali pritožbe v roku 15 dni po prejemu sklepa. Sledi pogodba o zaposlitvi in nastop dela. Šele, ko izbrani kandidat nastopi delo je delovno razmerje veljavno sklenjeno.

5. VARSTVO DELAVCEV – INVALIDOV V DELOVNEM RAZMERJU IN NJIHOVE PRAVICE?

Tu je potrebno upoštevati razliko med delavci invalidi in delovnimi invalidi. Delavci invalidi so tisti kateri zaradi hude telesne okvare (bodisi nesreče ali od rojstva) v delovnem razmerju uživajo posebno varstvo. Delovni invalidi pa so tisti, ki imajo zmanjšanje delovne značilnosti (ZPIZ). Delavci invalidi uživajo varstvo, ko so že v delovnem razmerju, vendar ga uživajo šele ob zaposlitvi. Pri ugotavljanju presežkov so boljše zaščiteni kot delavci - ne sme se jih razporejati na delovna mesta ki ne ustrezajo njihovim zdravstvenim sposobnostim (njihovo delovno mesto mora biti prilagojeno njihovim sposobnostim), pri sprejemu na delovno mesto imajo prednost, če izpolnjujejo določene pogoje. Delodajalci jih ravno zaradi te posebne zaščite, ker se jih potem ne morejo znebiti, ne radi zaposlujejo, vendar je brezposelnost med invalidi še vedno nekoliko manjša, kot pri ostalih delavcih, ravno zaradi tega posebnega varstva. Invalidske org. se zavzemajo za kvotno zaposlovanje invalidov, vsaka org. naj bi zaposlila določeno št. Invalidov. PRAVICE: delovnem

invalidu se zagotavlja pravica, da obdrži zaposlitev. Če v podjetju pride do trajnih presežkov delovno razmerje delovnega invalida preneha le z njegovim soglasjem; če mu ni možno zagotoviti zaposlitve v podjetju kjer je bil zaposlen ob nastanku invalidnosti, se ga lahko razporedi v drugo podjetje ali org. brez javnega razpisa in ima prednost pred drugimi iskalci zaposlitve; zagotovi se mu možnost prekvalifikacije oz. dokvalifikacije; poklicna rehabilitacija; pravico do prerazporeditve oz. zaposlitve na drugem ustreznem delu; pravico do denarnega nadomestila, če izpolnjuje določene pogoje.

6. DENARNO NADOMESTILO V ZDRAVSTVENEM VARSTVU?

Delavci so za čas odsotnosti z dela iz zdravstvenih razlogov upravičeni do denarnega nadomestila. Višina denarnega nadomestila in kdo ga je dolžan plačati je odvisno od razloga za odsotnost. Tu je pomembno ali je do odsotnosti prišlo v zvezi z delom (poškodba pri delu, poklicna bolezen) ali izven dela. Če je odsotnost nastala iz razlogov v zvezi z delom je nadomestilo 100%, če pa je izven dela je nadomestilo manjše.

- Presaditev živega tkiva (v tem primeru je nadomestilo določeno za darovalca tkiva/organa) – ZZS od 1. Dne – 100%
- Posledice dajanja krvi (velja enako kot pri prejšnji točki) – ZZS od 1. Dne – 100%
- Nega ožjega družinskega člana – ZZS od 1. Dne – 80%
- Izolacija (pomeni situacijo, ko nastane sum da je zavarovanec okužen z nalezljivo boleznijo. Da bi se preprečilo širjenje bolezni je oseba v karanteni). – ZZS od 1. Dne – 100%
- Spremstvo (gre za odsotnost z dela, ker zavarovanec spremlja obolelo osebo k zdravniku (starš pelje otroka ali drugo osebo sosedu, ki je hudo bolna), to nadomestilo dobi tisti ki bolnika spremlja.) – ZZS od 1. Dne 80%
- Poškodbe v posameznih primerih 18. Člen (tisti, ki sodelujejo v javnih delih, športniki, trenerji, organizatorji, ki sodelujejo v okviru organizirane športne dejavnosti – ZZS od 1. Dne – 100%
- Poškodbe pri delu (nadomestilo za 30 dni krije delodajalec, od 31 dne naprej pa ZZS) – 100%
- Poklicna bolezen (če so bolezni in poškodbe v zvezi z delom) – do 30 dni delodajalec, od 31 dni ZZS – 100%
- Bolezen izven dela (30 dni izplačuje nadomestilo delodajalec v višini, ki je določena z zakonom) – do 30 dni delodajalec, od 31. Dne ZZS – 90%KP
- Poškodba izven dela (ljudje se izven dela poškodujejo zaradi različnih aktivnosti – zaradi dela doma, dela na črno, športa) – do 30 dni delodajalec, od 31. Dni ZZS – 80%KP
- Za otroke do 7 let ali prizadete (za druge družinske člane) – 15 dni (možno podaljšati na 30 dni, nega lahko traja 15 dni), za druge družinske člane 7 dni (možno podaljšati na 14 dni)

Iz tega je razvidno da en del nadomestila v določenih primerih krije delodajalec, en del pa Zavod za zdravstveno zavarovanje. Na tem področju se pripravljajo spremembe (do 10 dni odsotnosti naj bi nadomestilo kril delodajalec, naprej pa Zavod) – to je predlog.

7. POJEM IN VRSTE SOCIALNEGA PRIMERA?

SOCIALNI PRIMER (SP) je lahko stanje v katerem se človek ne more preživljati, t.j. npr. revščina . SP označuje nek dogodek, stanje, ki materialno prizadene človeka na ta način, da človek izgubi dohodek. Ta se mu zniža ali pase mu zvišajo izdatki. Gre za dogodek ki povzroči da si posamezna oseba ne more zagotoviti sredstev za preživljanje. SP delimo po **vzroku**, ki SP povzroči:

- Fizični SP so tisti pri katerih je prizadeta del. zmožnost. To pomeni da oseba pri kateri je ta primer nastopil, ne more več delati iz zdravstvenih razlogov: -fiziološki SP so posledica naravnih procesov (staranje, materinstvo), - profesionalni SP so povezani z opravljanjem dela (poškodba pri delu se lahko pripeti samo tistemu, ki je v DR, je zaposlen oz. opravlja določeno delo).
- Ekonomski SP – situacija, pri kateri ostane del zmožnosti neokrnjena, vendar oseba ne more opravljati dela, da bi se preživljala (brezposelnost).
- SP, KI SE VEŽEJO NA DRUŽINO so SP ki so po svoji naravi razveseljivi dogodki in povzročajo povečanje izdatkov (rojstvo otroka). SP ki so vezani na družino se imenujejo družinska bremena, ki jih predstavljajo nepreskrbljeni družinski člani. SP so takšni dogodki, na katere ljudje ne morejo vplivati (na rojstvo otroka se danes lahko vpliva). Po klasični definiciji so to samo dogodki na katere se ne da vplivati. Pri brezposelnosti se da bolj ali manj vplivati na to ali bo nekdo postal brezposeln. Poškodbe pri delu so klasični zavarovalni primeri.
- Individualni SP so tisti, nastanejo pri posamezniku
- Kolektivni SP so tisti SP, ki zadenejo večje število oseb hkrati npr. stečaj podjetja ali pa da je večje število delavcev uvrščeno med presežno del silo. Nekatere poškodbe pri delu lahko povzročijo nastop kolektivnega SP (rudniške nesreče, kjer je lahko večje št. Ponesrečencev).
- Družbeni SP – ljudje nenadoma ostanejo brez dohodkov.

8. POKLICNA REHABILITACIJA DELOVNIH INVALIDOV?

Pogoji zanjo so: - starost pod 50 let (m) oz. 45 (ž), - gre za invalide 3. Kategorije (samo oni lahko delajo s polovičnim delovnim časom)
Odstopanje od tega: - delovni invalidi, mlajši od 50 oz. 45 let se mu lahko prizna poklicna rehabilitacija tudi za to da se bo usposobil za delo s skrajšanim delovnim časom. Imeti mora zagotovljeno delo ter da bo poklicna rehabilitacija trajala nek smotrni čas (krajši čas). – delovni invalid, ki je starejši od 50 oz.45 let, se mu prizna poklicna rehabilitacija, ki pa mora biti izvedena v smotrnem času, delavec mora imeti zagotovljeno delo, potem pa mora delati s polovičnim delovnim časom.

Poklicna rehabilitacija po naši zakonodaji je zelo toga v primerjavi s tujino. Upošteva se koliko bo poklicna rehabilitacija finančno stala in koliko časa bo invalidna oseba potem še lahko zaposlena. Tisti ki se invalidsko upokoji lahko še prejema iz invalidske blagajne, tisti ki pa dela vanjo tudi prispeva. Poklicna rehabilitacija se lahko opravi na različne načine kot je npr. šolanje ali praktično delo(103. Člen). Poklicna rehabilitacija s šolanjem – tu invalid pridobi nova znanja, poklic. Poklicna rehabilitacija: glede pravic in obveznosti se sklene pogodba med delovnim invalidom, zavodom za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in tistim, pri katerem poklicno rehabilitacija poteka. Največ pa je med ljudmi invalidov z nizko izobrazbo in sploh niso sposobni za poklicno rehabilitacijo s šolanjem. Zavarovanec (delovni invalid),ki je pridobil pravico do poklicne rehabilitacije ima v času trajanja le-te, pravico do nadomestila za poklicno rehabilitacijo. Če pa je ne more takoj pričeti izvajati pa dobi to nadomestilo še za čas čakanja na začetek poklicne rehabilitacije. Razporeditev na drugo delovno mesto oz. zaposlitev na drugem ustreznem delu – to pravico zavarovanec pridobi, če je delavec postal invalid, ko je bil v DR, njegova organizacija pa mora poskrbeti za drugo delovno mesto. Žal se pogosto zgodi da v času ko se zavarovanec zdravi zgodi da organizacija enostavno preneha ali se razdeli na več novih – v tem primeru ga ni mogoče prerazporediti na drugo delovno mesto, temveč mu zavod za zaposlovanje išče novo delo kot drugim brezposelnim osebam. V tem času prejema nadomestila za čas čakanja ko se zaposli pa lahko dobi še nadomestilo za nižjo plačo na novem delovnem mestu. Manjšim org. je pogosto težko zagotoviti drugo delovno mesto zato ni dolžna zagotoviti drugo ustrežno delovno mesto invalida. V določenih dejavnostih je nastanek invalidnost bolj pogost kot npr. rudar ne sme več delati v rudniku. Pravico dodela s skrajšanim delovnim časom pridobi delovni invalid 2. Kategorije in sicer na svojem ali na drugem delovnem mestu. Za čas ko dela dobi plačo ter nadomestilo za čas ko ne dela. Invalid ki ima na drugem delovnem mestu nižjo plačo dobi za to še dodatno nadomestilo.

9. NAŠTEJTE IN NA KRATKO OPIŠITE PRAVICE ZDRAVSTVENEGA ZAVAROVANJA?

- Plačilo zdravstvenih storitev: zavarovanci imajo pravico do zdravstvenih storitev oz. plačila le- teh v celoti ali delno, pri čemer si lahko zagotovijo plačilo razlike do celotnega plačila z vključitvijo v prostovoljno ZZ za razliko do potne vrednosti zdravstvenih storitev. S celotnim plačilom zdravstvenih storitev iz obveznega ZZ so pokrite nekatere: posebej naštetih zdravstvene storitve; primeri posebnih obolenj določene osebe, ki imajo zaradi specifičnosti svojega položaja pravico do plačila zdravstvene storitve v celoti (otroci, učenci, študentje). Plačilo zdravstvenih storitev se v celoti zagotavlja tudi vojaškim in civilnim invalidom vojne.
- Denarna nadomestila: nadomestilo med zadržanostjo z dela je: kratkoročna, začasna, periodična denarna dajatev, ki jo zavarovanec prejeme v času zadržanosti z dela zaradi: poškodbe ali izolacije, bolezni spremstva oz. nege bolnega družinskega člana. To nadomestilo gre zavarovancem: ki so v DR, ki so zavarovani kot podjetniki ali pa so vrhunski športniki in šahisti. Osebe ki so zavarovane na podlagi opravljanja kmetijske dejavnosti imajo pravico do nadomestila le če plačajo poseben prispevek za denarne prispevke iz ZZ. Nadomestilo 100% osnove je takrat, ko gre za zadržanost z dela zaradi poklicne bolezni, poškodbe pri delu, presaditve v korist drugih oseb, dajanja krvi in izolacije. V primeru bolezni se nadomestilo odmeri v višini 90% v drugih primerih pa v višini 80% (v primerih ko gre za poškodbo in bolezen izven dela – do 30 dni krije delodajalec določeno z kolektivno pogodbo, po 31 dnevu zavod). nadomestilo med začasno zadržanostjo z dela gre zavarovancu praviloma toliko časa, kolikor je zadržan z dela zaradi zdravljenja in medicinske rehabilitacije.
- Povračilo potnih stroškov: pri uresničevanju pravic do zdravstvenih storitev imajo zavarovane osebe pravico do potnih stroškov, ki obsega: prevozne stroške, stroške prehrane, stroške nastanitve med potovanjem in bivanjem v drugem kraju. To pravico imajo če morajo potovati k zdravniku ali v zdravstveni zavod v drug kraj, ker v kraju stalnega prebivališča ni zdravnika.
- Pogrebina in posmrtnina: sta denarni dajatvi iz ZZ ki pripadata upravičencem in primeru smrti zavarovane osebe. Namen posmrtnine je ta da ljudje v težkem trenutku ne bi ostali brez sredstev (če ni noben zaposlen). POGREBNINA je nadomestilo za stroške pogreba ob smrti zavarovane osebe, gre pa tistemu ki je poskrbel za pogreb. Posmrtnina je enkratna denarna pomoč ob smrti zavarovanca ki jo sprejme družinski člani in to tisti ki jih je zavarovanec preživeljal do svoje smrti. Krog zavarovancev katerim gresta ti dve dajatvi določa zakon.

10. INVALIDNINA (po zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju)?

Invalidnost pomeni izgubo ali zmanjšanje zmožnosti za delo za posameznika. Invalidnost je povezana z delom. Oseba ima lahko hudo telesno poškodbo, vendar ni delovni invalid (npr. računovodja ki je na vozičku). Lahko pa ima oseba relativno majhno okvaro telesa vendar je delovni invalid (npr. tipkarica, ki ima poškodovan prst). Delovne invalide delimo v 3 kategorije: 1. Delovni invalid 1. Kategorije so tisti zavarovanci pri katerih nastane izguba delovnih zmožnosti. Pomeni dane morejo opravljati svojega dela kakega drugega dela ali dela s polovičnim delovnim časom. 2. Delovni invalid 2 kategorije so tisti zavarovanci ki lahko najmanj polovico delovnega časa opravljajo svoje ali kako drugo delo, vendar se ne morejo s poklicno rehabilitacijo usposobiti za delo, da bi delo opravljali s polovičnim delovnim časom. 3. Delovni invalid 3. Kategorije so tisti zavezanci ki ne morejo več opravljati svojega dela vendar pa lahko opravljajo kako drugo delo s polovičnim delovnim časom (s poklicno rehabilitacijo ali brez).

11. POJEM TELESNA OKVARA (152. ČLEN ZPIZ)?

Izražamo jo v % ki pomenijo določeno poškodbo, okvaro organizma. Delimo jih na osem stopenj (1. Stopnja pomeni 100% telesno okvaro, 8. Stopnja pa 30% telesno okvaro). Telesna okvara pomeni izgubo ali bistveno poškodovanost zunanjo onesposobljenost posameznih organov ali delov telesa kar otežuje aktivnost organizma in zahteva večje napore pri zadovoljevanju življenjskih potreb, ne glede na to ali ta okvara predstavlja invalidnost ali ne. Delovni invalid je tisti ki pridobi pravice iz invalidskega zavarovanja po ZPIZ.

Razlika je v pravicah in pogojih med zavarovanci ki so postali invalidi zaradi poškodb pri delu in tistimi, ki so poškodbe oz. bolezni pridobili izven dela.

12. DELO V VEČ ORGANIZACIJAH?

Nepopolni delovni čas (part time) se uvede iz ekonomskih razlogov. Delodajalec delavce ne potrebuje za polni delovni čas (npr. čistilka, knjigovodja) – bolj razširjen v svetu. Delavec dobi plačo v sorazmerju s časom ko dela in to se mu šteje v pokojninsko dobo. Delavec ima možnost sklenitve delovnega razmerja z več organizacijami da doseže poln delovni čas omejitve: - ta čas sme trajati 1/3 polnega časa (14 ur/teden), - imeti soglasje delodajalcev pri katerem si zaposlen poln delovni čas, - če gre za opravljanje strokovnih, znanstvenih in pedagoških del. zakonodajalec je delodajalcem naložil da vodijo evidenco o delovnem času. Zlasti o času preko polnega delovnega časa, dele v večjih organizacijah. Pri delu v večjih organizacijah je potrebno uskladiti čas – da v ustreznem času pride iz enega delovnega mesta na drugo. Uskladiti je potrebno tudi druge pravice (npr. dopust) in obveznosti.

13. AKTIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA?

Podjetjem oziroma delodajalcem se zagotavlja: - sofinanciranje odpiranja novih produktivnih delovnih mest, nadomestitev dele stroškov za obnovitev delovnih mest, posojilo za investicijsko vlaganje v nove proizvodne zmogljivosti, sofinanciranje pospeševanja celotne zaposlitve delavcev ki delajo v sezonskih dejavnostih (gradbeništvo, turizem) pomoč pri usposabljanju novo sprejetih delavcev, sofinanciranje prekvalifikacij in dokvalifikacij, sofinanciranje prilagoditve prostorov in tehnične opreme za zaposlitev težje prizadetih invalidov. Osebe ki so vključene v program aktivne politike zaposlovanja se zagotavlja: - kritje stroškov zavarovanja za poškodbe pri delu in poklicne bolezni, denarne dajatve, pokrivanje stroškov trajanja informativnih, izobraževalnih programov za brezposelne osebe, nadomestitev dela osebnega dohodka pripravnika, nadomestitev dela osebnega dohodka iskalcu prve zaposlitve, posojilo za nabavo opreme pri samozaposlovanju.

14. PRENEHANJE DELOVNEGA RAZMERJA PO SAMEM ZAKONU?

To prenehanje na katerega ne vpliva volja delavca ali delodajalca. Ureja oz. določa zakon o temeljnih pravicah iz delovnega razmerja: - prenehanje ker delavec ni več sposoben opravljati dela (invalidnost) – zaporna kazen nad 6 mesecev – če mu je izrečen varnostni, vzgojni ali varstveni ukrep, ki traja več kot 6 mesecev, - če mu je po pravnomočni odločbi sodišča ali drugega organa prepovedano opravljanje določenih del in nalog, ni pa mu mogoče zagotoviti drugega delovnega mesta, - prenehanju delovnega razmerja za določen čas – prenehanje organizacije v kateri je delavec zaposlen.

15. TEDENSKI POČITEK ?

Delavcu pripada enkrat tedensko 24 ur neprekinjenega počitka. Mednarodna organizacija dela priporoča, da se kot dan tedenskega počitka upošteva dan ki kot tak velja po običajih v določeni državi. Pri nas je kot dan tedenskega počitka določena nedelja. Če delavec dela na dan tedenskega počitka je to posebni pogoj. Delavec je za ta dan upravičen do višjega plačila in do nadomestnega dne za tedenski počitek. V primeru sezonskega dela se času sezone dnevi tedenskega počitka lahko prenesejo v čas sezone (značilno za gostinstvo in turizem).

16. POGOJI IN ODMERA INVALIDSKE POKOJNINE V PRIMERU POŠKODBE PRI DELU ALI POKLICNE BOLEZNI?

V primeru invalidnosti je delavec upravičen do invalidske pokojnine če gre za invalidnost 1. Kategorije (pomeni izgubo delovnih zmognosti). Izjemoma tudi invalidi 2 in 3 kategorije, ki jim zaradi starosti ni zagotovljena poklicna rehabilitacija, brez te pa niso sposobni opravljati dela. V primeru invalidnosti zaradi poškodbe pri delu ali poklicne bolezni, pokojninska doba ne vpliva na odmero invalidske pokojnine. Delavcu se invalidska pokojnina od pokojninske osnove v višini 85% - kot za polno pokojninsko dobo. Pravica do invalidske pokojnine se uveljavlja iz invalidskega zavarovanja (panoga-pokojninsko in invalidsko zavarovane). Gre za dolgoročno dajatev. Izplačuje jo zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

17. POMOČ ZA OPREMO NOVOREJENCA?

Gre za enkratno dajatev iz panoge družinskega (otroškega) varstva. Ureja zakon o družinskih prejemkih. Dajatev je materialna (najnujnejša oprema za novorojenca). Paket ob rojstvu otroka (tri različne vsebine), v določenih primerih tudi denarna oblika, pogoj za to dajatev je stalno prebivališče starša v RS. Dajatev center za socialno delo. Družinsko varstvo je del socialne varnosti. Gre za socialno varstvo – pravica temelji na potrebi.

18. DAJATVE IN STORITVE SOCIALNE VARNOSTI?

Sistem SV ne pokriva vseh možnih dogodkov ki ljudi materialno prizadenejo. SV na splošno govori o težavah in stiskah. Cilj SV je da bi vsem ljudem ob takšnih dogodkih ki jih prizadenejo zagotovili neko pomoč. Vendar v praksi to ni mogoče. V praksi se socialne storitve zagotavljajo ob nekih dogodkih ki nastopijo. Če SP nastopi, upravičenec uveljavlja DAJATVE in STORITVE. Dajatve SV so lahko v: - denarju; ekonomske (pokojnina, denarno nadomestilo za primer brezposelnosti ali v času bolezni, povračila, invalidnina) – naravni; materialne (paket za opremo novorojenca, kurjava in ozimnica, boni). Čedalje močnejši poudarek se daje materialnim dajatvam. Te se dajejo v obliki preventivnega varstva, zdravstvenega varstva nasploh, pri rehabilitaciji in iskanju ustrezne zaposlitve

invalidov, varstva starih in onemoglih domovih, varstva otrok v VVO pri poklicnem ustvarjanju pri iskanju in zagotovitvi ustrezne zaposlitve brezposelnim. Storitve iz socialne varnosti pa so razne oblike ukrepov, ki pomagajo ljudem da uredijo medsebojne odnose in da preživijo tudi takrat, ko sami ne morejo več skrbeti zase. Pomoč nudijo centri za socialno delo ali socialni zavodi. **DAJATVE** in **STORITVE** delimo tudi glede na trajanje. Dajatve so lahko: dolgoročne (pokojnina); enkratne(pomoč za opremo novorojenca, pogrebna ki se plača ob smrti zavarovane osebe); kratkoročne ki so časovno omejene (nadomestila za primer brezposelnosti, bolezni).

19. PODROČJA (PANOGE) SOCIALNE VARNOSTI?

Zdravstveno zavarovanje in zdravstveno varstvo – pokojninsko in invalidsko zavarovanje – zavarovanje za primer brezposelnosti – otroško varstvo – socialno varstvo.

20. SOCIALNI PRIMERI S PODROČJA ZDRAVSTVENEGA ZAVAROVANJA?

To so bolezni poškodba pri delu, poklicna bolezen, porod ali smrt.

21. DAJATVE IN STORITVE OTROŠKEGA VARSTVA?

- Zakon o družinskih prejemkih. Vsebina zakona: določanje, zagotavljanje dajatev za otroke.
- Socialna primera ki jih pokriva: rojstvo otroka, vzdrževanje otroka(to sta zaželjena dogodka ki pa povečujeta stroške)
- Prevladujejo kratkoročne dajatve (nadomestilo za čas porodniškega dopusta)
- Dolgoročna dajatev: otroški dodatki ki jih prejemajo tisti ki se šolajo do konca študija
- V naslovu ima izraz VARSTVO zato ker večina pravic ki izhajajo iz te panoge temelji na prispevkih zavarovancev.
- Mi imamo kombinacijo zavarovanja in varstva
- Starševski dodatek paket novorojenčka, posebni prejemki za nego hudo bolnega otroka in niso odvisni od prej plačanega prispevka
- Zavarovanci dajejo prispevke in nadomestila se odmerijo glede na prispevke,
- Otroški dodatki niso odvisni od plačanega prispevka, temveč od dejstev, ki nastopijo.
-

22. OPIŠITE IN NAŠTEJTE PRAVICE IZ ZAVAROVANJA ZA PRIMER BREZPOSELNOSTI?

Denarno nadomestilo, denarna pomoč, povračilo prevoznih in selitvenih stroškov, pravica delavcev, katerih delo postane nepotrebno, pravica do zdravstvenega varstva in pravica do pokojninskega in invalidskega zavarovanja, pravica do priprave na zaposlitev.

23. DENARNO NADOMESTILO ZA PRIMER BREZPOSELNOSTI?

(je pravica, ni podpora) pogoji za pridobitev denarnega nadomestila je določena gostota delovne dobe.

- Prehodna zaposlitev: 9 mesecev neprekinjenega delovnega razmerja, - 12 mesecev s prekinitvami v zadnjih 18 mesecih pred prenehanjem delovnega razmerja
- Prijava na RZZ najkasneje v 30 dneh po prenehanju
- Razlog za prenehanje DR ne smejo biti na strani delavca (velja ali krši 19. Člen ZZZB)

OSNOVA plača, zadnje 3 mesece pred prenehanjem DR ali 4.5.6. mesec pred prenehanjem (predlog 12 mesecev). VIŠINA NADOMESTILA prve 3 mesece je 70%, naslednji mesec 60% od osnove (odvisna od zavarovančevih OD v preteklosti). **TRAJANJE: NADOMESTILO:**3 mesece; prehodna zaposlitev/zavarovanje: 9 mesecev nepretrgoma ali 12 mesecev s presledki v zadnjih 18 mesecih. 9 mesecev; 5 – 10 let, 12mes. Predlog – 10 do 15 let, 18 nad 50 let – 15 do 20 let; 24 nad 55 let – nad 20 let. Podaljšanje, če do upokojitve manjka največ 3 leta. Možnost izplačila v enkratnem znesku.

24. DENARNA POMOČ ZA PRIMER BREZPOSELNOSTI (socialni element)?

Upravičenci za denarno pomoč so: zavarovanci po preteku nadomestila, pripravniki (DR za določen čas manj kot 9 mesecev), obrtni poklici izobraževanje (vajenci). Pogoji dohodki družinskih članov zadnje 3 mesece ne presegajo 80% zjamčenega OD. Rok prijave trideset dni po prenehanju. Višina 80% zjamčenega OD zmanjšanega za davke in prispevke. Trajanje 6 mesecev (po predlogu 1 leto)

25. UPRAVIČENCI DO DRUŽINSKE POKOJNINE?

Namen: zagotovi se družinskim članom v primeru smrti zavarovanca materialno in socialno varnost saj se s tem zmanjšajo sredstva za preživljanje. Je pravica do rednih mesečnih denarnih prejemkov, v določenih (vdovca, vdovo) je to trajna dajatev, v drugih primerih pa je to kratkoročna oz. začasna dajatev npr. za otroke do 15 leta starosti oz. 18 leta starosti ali do dopolnjenega 26. Leta dokler se redno šolajo. Pravice do te pokojnine pridobijo: zakonec umrlega in njegovi otroci ob izpolnjevanju pogojev (zakonec mora biti star najmanj 50 let (ž) in 55(m)). Otrokom ki so stari več kot 15 let je ta pravica zagotovljena v primeru da se naprej šolajo.

26. DODATEK ZA POMOČ IN POSTREŽBO?

Pravica do tega dodatka imajo uživalci starostne predčasne, invalidske in družinske pokojnine, ki jih je za osnove življenjske potrebe nujna stalna pomoč in postrežba drugega. To je socialnem – varstvena pravica. Pravico do dodatka za pomoč imajo tudi zavarovanci ki so slepi, nepokretni in so v delovnem razmerju. Mnenja o tem ali je zavarovanec upravičen do tega dodatka da invalidska komisija ali drug izvedenec zavoda. Višina tega dodatka znaša najmanj 70% najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo.

27. POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANJE(ZPIZ 12/92,5/94,7/96)

- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ureja to področje. pokrivata pet SP: starost, invalidnost,(v pomenu nezmožnosti za delo), smrt (je SP z vidika tistih, ki jih je umrli zavarovanec preživel npr. oče/mati, ki ima mladoletne otroke - ti potem dobivajo družinsko pokojnino, telesna okvara (zdravstveno stanje, ki ljudi ovira pri zadovoljevanju življenjskih potreb, ni pa nujno da povzroča nezmožnosti za delo), potreba po negi - stanje osebe, da mora imeti za zadovoljevanje svojih nujnih življenjskih potreb (samostojno hranjenje, slačenje, oblačenje,opravljanje telesnih potreb) pomoč drugim osebam. Ta SP postaja vedno bolj aktualen zaradi čedalje višjega št. starih ljudi, ki zaradi svoje starosti ne morejo skrbeti sami zase. INVALIDNOST NI TELESNA OKVARA? Invalidnost je nezmožnost za opravljanje dela oz. zmanjšana zmožnost. TELESNA OKVARA pa je npr. tetraplegik na vozičku ki pa kljub temu opravlja delo kot npr. računovodja.
- je dolgoročna. Ko se pridobi določene pravice (pokojnina je najbolj značilna dajatev pok. in inv. zav.), upravičenec prejema pokojnino do smrti.
- v tem zavarovanju so tudi kratkoročne dajatve - nadomestilo v času brezposelnosti za invalida ki čaka na novo DR
- prevladujejo denarne dajatve - pokojnina. Storitev je tu manj (poklicna rehabilitacija).
- Združuje tiste primere ki so vezani na običajne življenjske dogodke (starost, smrt) in tiste ki so povezani z opravljanjem dela - invalidnost je profesionalni SP, je pa vključena v pokojninskem in invalidskem zavarovanju
- ima v naslovu izraz zavarovanje kar pomeni da se financira s prispevki zavarovancev in njihovih delodajalcev.

28. DELOVNI INVALIDI - POJEM IN KATEGORIJA INVALIDNOSTI?

Delovni invalidi so zavarovanci ki lahko še delajo na svojem delu s skrajšanim delovnim časom oz. zavarovanci, ki zaradi invalidnosti ne morejo več opravljati svojega dela, lahko pa s polnim delovnim časom ali skrajšanim opravljajo drugo delo, glede na preostalo delovno zmožnost. Zavarovanci pri katerih nastane invalidnost se glede na preostalo delovno zmožnost razvrščajo v tri kategorije:

- delovni invalidi 1 kategorije so tisti pri katerih nastane izguba delovnih zmožnosti. pomeni da ne morejo opravljati svojega dela, kakega drugega dela ali dela s polovičnim delovnim časom.
- delovni invalid 2. kategorije so tisti zavarovanci, ki lahko najmanj polovico delovnega časa opravljajo svoje ali kako drugo delo, vendar se ne morejo s poklicno rehabilitacijo usposobiti za delo da bi delo opravljali s polovičnim delovnim časom.
- delovni invalid 3. kategorije so tisti zavarovanci ki ne morejo več opravljati svojega dela, vendar pa lahko opravljajo kako drugo delo s polovičnim delovnim časom) s poklicno rehabilitacijo ali brez).

29. DNEVNI POČITEK?

dnevni počitek je obdobje med koncem dnevnega delovnega časa in pričetkom naslednjega delovnega dne. Delavec ima med dvema zaporednima dnevoma pravico do počitka ki traja najmanj 12 ur nepretrgoma. Med sezonskimi deli pa ima delavec pravico do počitka najmanj 10 ur, mlajši od 18 let pa 12 ur nepretrgoma.

30. TRAJANJE IN RABA LETNEGA DOPUSTA?

Delavec ima pravico do letnega dopusta ki traja najmanj 18 delovnih dni, ne glede na to ali dela polni delovni čas ali krajši od polnega. delavec dobi pravico do letnega dopusta ko mu preteče 6 mesecev nepretrganega dela, ne glede na to ali dela polni ali krajši delovni čas od polnega. če delavec v letu ne izpolni tega pogoja ima pravico do letnega dopusta sorazmerno času predviden na delu. dolžina letnega dopusta se odmeri na podlagi naslednjih meril:delovnih pogojev, prispevka delavca k delu, zahtevnosti delovnega mesta, dolžina delovnih izkušenj, zdravstveno stanje delavca in drugih razmer, v katerih delavec živi in dela. Pravico do povečanega LD imajo vsi delavci ki delajo v posebno težkih delovnih pogojih, delavci, ki so dopolnili 50 let starosti, delavci z najmanj 60% telesno okvaro, delovni invalidi, delavci ki varujejo in negujejo težje telesno ali duševno prizadeto osebo. Izraba LD: ga lahko delavec izrabi v dveh delih, en del lahko delavec izkoristi na lastno željo, vendar mora to delodajalcu sporočiti. V tekočem mora delavec v normalnih okoliščinah izkoristiti najmanj 12 dni, ostale dni pa najkasneje do 30.6 v naslednjem koledarskem letu. Izjema so primeri ko letnega dopusta v tekočem letu zaradi višje sile ali potrebe delodajalca ne more izkoristiti in lahko ta dopust koristi v naslednjem koledarskem letu.